

ICA INDIGENOUS MATTERS SUMMIT

SEE US | HEAR US | WALK WITH US

CHALLENGING AND
DECOLONISING
THE ARCHIVE

EGIM **ICA**

Expert Group on Indigenous Matters
Groupe d'Experts sur les Affaires Autochtones

TANDANYA – ADELAIDE DECLARATION

Adelaide-erklæringen

FORORD:

International Council of Archives (ICA) er et fremstående organ som jobber for å ivareta og fremme den internasjonale arkivarven. ICA mener at behovet for å ta vare på menneskehetens kollektive hukommelse er viktig for alles velvære og velferd. Den er en søyle i menneskesamfunnet. Som det står ICAs universelle erklæring om arkiver: «Arkiver er en unik og uerstattelig arv som overføres fra en generasjon til en annen ... Fri tilgang til arkivene beriker våre kunnskaper om menneskesamfunnet, fremmer demokrati og menneskerettigheter og bedrer livskvaliteten.»¹

Århundrene med fremvekst av imperier og kolonier er en annen side ved menneskehetens historie. Nybyggere og kolonister slo seg ned, skapte nye lokalsamfunn og kom i kontakt med de innfødte stammene på godt og vondt. Konflikter mellom de innfødte og kolonimaktene førte til tvangsforflytning, assimilering og til og med folkemord. Relasjonen var preget av tvang og undertrykkelse, noe som også gjenspeilte seg i rettslæren i koloniene. Koloniarkivene ble brukt til å dokumentere nybyggernes virksomhet, skape nye identitetskategorier og ivareta kolonistenes fortellinger, mens de innfødtes historie gjerne ble overlatt til folkets kollektive hukommelse. I alle kolonier fant det sted en fortregning, både på landjorda og i de offentlige arkivene.

Ulike urfolk representerer flere enn 5000 ulike språk og kulturer i flere enn 70 stater. Alle disse samfunnene har utviklet sin egen særegne kultur, åndelighet og sosiale identitet og tatt vare på dette i sine tradisjonelle kunnskapsforråd - helt uavhengig av de offentlige arkivene. Mange urfolkssamfunn fortsetter å eksistere som atskilte sosiale grupper og nasjoner innenfor nasjonalstatenes grenser. Mange av dem har fortsatt et forhold til de tidligere kolonimaktene

¹ International Council on Archives / Conseil International des Archives, «Universal Declaration on Archives», 10. november 2011. Tilgjengelig på <https://www.ica.org/en/universal-declaration-archives>.

som er preget av mangel på forsoning. Urfolkenes livssyn og verdensforståelse har overlevd trass i koloniherrernes assimilering, undertrykkelse og folkemord.

Internasjonale organisasjoner har begynt å anerkjenne urfolkenes unike rettigheter som en del av menneskehetens felles kulturarv. Og internasjonale fora forsvarer i økende grad det kulturelle mangfoldets verdi. UNESCOs erklæring om kulturelt mangfold poengterer det følgende (i uoffisiell oversettelse): «[kulturelt mangfold] er et etisk imperativ, uløselig knyttet til respekt for menneskeverd. Det medfører en forpliktelse til å verne om menneskerettigheter og grunnleggende friheter, særlig rettighetene til personer som tilhører minoriteter og urfolk.»²

Urfolk har i århundrer kjempet for å kunne bestemme over sine egne liv. 25 år med diplomatisk arbeid på vegne av urbefolkningene har fått FNs medlemsstater til formelt å anerkjenne deres naturlige og unike rettigheter. *FNs erklæring om urfolks rettigheter (UNDRIP)* er et rammeverk som skal verne om urbefolkningens muligheter til å videreutvikle seg og frihet til å bestemme over sin egen skjebne, uavhengig av eksterne myndigheter. UNDRIP er også et svar på de omfattende menneskerettighetsbruddene som har hemmet urfolk i generasjoner. En rebalansert og avkolonisert arkivarv er et uttrykk for at man må skape en mer demokratisk felles oppfatning av kolonitiden, og at dette er et vanskelig, men nødvendig steg i menneskehetens etiske fremgang. «Et folks kjennskap til sin egen undertrykkelse er en del av folkearven og [...] må bli bevart med egnede midler, som en oppfyllelse av statens plikt til å huske. Slike midler må rettes mot å beskytte den felles hukommelsen mot forvitring og særlig beskytte den mot revisjonisme og benektelse.»³

Folkeretten sier at det finnes en grunnleggende standard for unike kollektive rettigheter som skal «sikre verdens urfolk overlevelse, verdighet og velvære» (uoffisiell oversettelse).⁴ Disse dokumentene anerkjenner også retten til en kulturelt formidlet hukommelse og retten til å styre sin egen representasjon i offentlige kulturarvinstitusjoner og andre plattformer for offentlig representasjon. ICA må fremme disse prinsippene på en måte som skaper «fundamental tillit og ansvarlighet i samfunnet».⁵ Vår plikt til å anerkjenne kolonitiden er en forutsetning for å bygge et menneskesamfunn basert på rett, verdighet og respekt. Det er en anerkjennelse av at vi er både det vi velger å huske, og det vi velger å glemme.

² Artikkel 4 *UNESCOs universelle erklæring om kulturelt mangfold*, 2001. Se Erica-Irene A. Daes: «Working Paper by the Chairperson-Rapporteur on the Concept of Indigenous People», UN Doc. E/CN.4/Sub.2/AC.4/1996/2 (10. juni 1996).

³ Joint: «The Administration of Justice and the Human Rights of Detainees: Question of the impunity of perpetrators of human rights violations (civil and political)», Commission on Human Rights (Menneskerettighetsrådet): Sub-Commission on Prevention of Discrimination and Protection of Minorities, United Nations Economic and Social Council, 49th session, E/CN.4/Sub.2/1997/20/Rev.1, 2. oktober 1997, s. 5.

⁴ *UN Declaration on the Rights of Indigenous Peoples*, 2007, Doc. A/61/L.67,

⁵ Jonathan Sisson, «A Conceptual Framework for Dealing with the Past». *Politorbis* nr. 50-3/2010.

TEMAER OG FORPLIKTELSER TIL UMIDDELBARE TILTAK:

ICA anerkjenner sitt ansvar for å revurdere arkivenes formål som en modell for vår felles hukommelse, for å omfavne urfolkens verdensbilde og metoder for å skape, dele og bevare verdifulle kunnskaper. Når vi avkoloniserer de tradisjonelle arkiveringsprinsippene med urbefolkningens metoder og åpner for deres tolkninger av hva et offentlig arkiv kan være, blir den europeiske arkivtradisjonen tilført en dynamikk med ny åndelighet, økologi og urfolkens livssyn og verdensbilde. Dette vil også bidra til et redelig og forsonende bilde av opplevelsene i kolonitiden. ICA støtter en omstrukturering av tradisjonelle arkiveringsprinsipper. Det å utfordre kolonitidens ideologier i arkiveringssammenheng er et arbeid for flere generasjoner, akkurat som koloniprogrammet selv var. Resultatet vil bli en ny modell for offentlige arkiver som et etisk rom for møter, respekt, forhandlinger og samarbeid uten en dominerende eller fordømmende allestedsnærværende autoritet.

Mer konkret betyr dette:

1. **KUNNSKAPSMYNDIGHETER:** En anerkjennelse av at det hos urfolkene finnes kognitive rammeverk for å forstå ideer om forhistorie, hukommelse, arv og kulturell identitet. Disse eksisterer side om side, og ofte uten gjensidig anerkjennelse, med de institusjonelle kunnskapsmyndighetene som bygger på arven og kulturen fra kolonitiden. Offentlige arkiver i de tidligere koloniens rettsområde må formidle arkiveringsprinsippene sine med gjensidig respekt, et respektfullt engasjement på tvers av kolonistenes og urbefolkningens verdenssyn. En respektfull sammenfletting av disse kunnskapsmyndighetene vil starte arbeidet med å avkolonisere den statlig sanksjonerte, institusjonelle historiske forståelsen.
 - 1(a) Denne Erklæringen fremmer en respektfull etisk relasjon mellom ulike arkivverk og urbefolkninger for å anerkjenne mangfoldet i de sosiale forståelsene som er nedfelt i arkivmaterialet, og kunnskapsmodellene som fortolker dem.
 - 1(b) Denne Erklæringen erkjenner at et vellykket kulturelt engasjement fra arkivarenes og fra urbefolkningens side finner sted innenfor rammen av et trygt og etisk miljø, der forskjellige kulturarvmyndigheter fritt kan uttrykke og definere verdier og prinsipper som støtter en forståelse av fortiden som tar utgangspunkt i «hukommelsesmaterialet»; seremonier, kulturtradisjoner og «sosiale protokoller» må ligge til grunn for det sosiale engasjementet til dem som skal ta vare på kunnskapene.
 - 1(c) Denne Erklæringen erkjenner at urfolkens tradisjonelle kunnskapsmodeller bygger på ideer om rom, samfunn, åndelighet og økologi, og at de best kan forstås gjennom lokal representasjon.

2. **EIENDOM OG EIERSKAP:** En forståelse for at det er et behov for statlig sanksjonerte arkivverk for å anerkjenne urfolkens eierskap i sine egne tradisjonelle kunnskaper, kulturelle uttrykk, kunnskaper og åndsverk.
- 2(a) Denne Erklæringen erkjenner at urfolkens kultur og livssyn gjenspeiler seg i muntlige tradisjoner, kunst og andre former for kollektive uttrykk; en videreføring, vekst og gjenoppliving av urfolkssamfunnene er avhengig av de selv har styring og eierskap med disse kulturelle uttrykkene for sin identitet.
 - 2(b) Denne Erklæringen erkjenner at prosessen med å forsvare den immaterielle kulturarven må legges i hendene på samfunnets eldre, folk som tar vare på kunnskapene, og representanter for den urbefolkningen som «tradisjonene, gjengivelsene, uttrykkene, kunnskapene og ferdighetene»⁶ opprinnelig kom fra, ikke fra de nasjonalstatene som var ansvarlige for å assimilere eller ødelegge kulturene deres; denne anerkjennelsen medfører en gjennervervelse av arkivmaterialet når opphavssamfunnet ber om det.
 - 2(c) Denne Erklæringen erkjenner at statlig orienterte immaterielle rettigheter bygger på opplysningstidens verdier om privat eierskap; de egner seg ikke som et juridisk rammeverk til forsvar av urfolkens kollektive rettigheter til tradisjonelle kulturuttrykk og kunnskaper.
3. **ANERKJENNELSE OG IDENTITET:** En forståelse av at urbefolkningene gjennom 500 år med kolonisering har kjempet hardt for å oppnå anerkjennelse. Den allmenne presentasjonen av urbefolkninger i kolonitidens arkivverk er et produkt av tvungen assimilering og en kognitiv utradering av urbefolkningenes kultur og identitet. Urfolk har rett til å bli anerkjent og representert i arkivverkene (f.eks. i oppbyggingen og beskrivelsen av arkivene) som særegne grupper med unike slektskaper, identiteter og kulturer.
- 3(a) Denne Erklæringen erkjenner at urfolkens uttrykk av stedlig, sosial og åndelig verdi må bli verdsatt som vokabularer og ontologier i beskrivelsen av kolonitidens oppteignelser.
 - 3(b) Denne Erklæringen erkjenner at urbefolkningens egne sosiale myndigheter eller representanter må være med å beskrive og forfatte arkivverkens oppteignelser hver gang de er i direkte berøring med identiteten til et bestemt urfolkssamfunn.
 - 3(c) Denne Erklæringen erkjenner at oppteignelsenes beskrivelse må ta hensyn til de dynamiske og stadig endrede relasjonene mellom ulike opphavere, kontekster og informasjonsbærere; kolonitidens arkivhistorie viser at ingen vitnesbyrd er et statisk faktum, men et sett med varierte levende relasjoner, og som alle relasjoner kan de

⁶ UNESCO Declaration on Intangible Cultural Heritage, Paris: UNESCO, 2007.

være gjenstand for tillit og mistillit, ærlige hensikter og manipulasjon; en avkolonisert arkivarv anerkjenner at opphavet til kolonitidens opptegetninger må formidles i en vedvarende deskriptiv presentasjon av arkivmaterialet som man er sammen om.

- 3(d) Denne Erklæringen ser behovet for å anerkjenne at politikken bak kunnskapsproduksjonen - med etnisitet, kjønn, klasse og makt - unektelig vil påvirke opptegetningene som er laget og nøye bevart for fremtiden, og dette må nevnes i beskrivelsen.

4. FORSKNING OG TILGANG: En anerkjennelse av forskningen og tilgangen til arkivverkene er en sosialt formidlet prosess og en arena for potensielle konflikter mellom europeiske og lokale virkelighetsforståelser.

- 4(a) Denne Erklæringen erkjenner at kolonistatene både i academia og hos myndighetene har bygget opp et enormt volum av opptegetninger om urfolkene. Disse opptegetningene har vært formidlet og lagret uten medvirkning fra urfolkene selv. Det er behov for at de berørte folkegruppene får en viss styring over tilgangen til informasjon som skapes av statlig politikk og kulturmyndigheter.

- 4(b) Denne Erklæringen erkjenner at formen og kvaliteten på den informasjonen om urbefolkningene som er skapt av staten, har enorm innflytelse på beslutningstakingen, retningslinjer og programmer og på offentlighetens inntrykk av urfolkssamfunnene. Denne Erklæringen etterlyser endringer i nasjonalstatenes lover om arkivering og deres rutiner for å sikre urbefolkningens informasjonsråderett, tilsvarsrett og oppreisning.

- 4(c) Denne Erklæringen erkjenner at adgangen til opptegetninger som inneholder urfolks tradisjonelle kulturuttrykk, trosuttrykk og sosiale og juridiske kunnskaper må ta hensyn til og anvende de sosiale, juridiske og kulturelle protokollene til de berørte samfunnene. Dette bør skje i samråd med det berørte samfunnet.

5. SELVBESTEMMELSE: Som det står i UNDRIP: «Urfolk har rett til selvbestemmelse. I kraft av denne rett bestemmer de fritt sin politiske stilling og fremmer fritt sin egen økonomiske, sosiale og kulturelle utvikling.» [UNDRIP, artikkel 3];

- 5(a) Denne Erklæringen erkjenner at urfolk har rett til å leve som urfolk. Denne retten bygger på de historiske vitnesbyrdene om deres politiske, åndelige og sosiale strukturer, deres tradisjoner, felles forhistorie og livssyn.

- 5(b) Denne Erklæringen erkjenner at de ervervelsene offentlige arkiver gjør, blir til en del av en større historie om kolonisering; offentlige arkiver med bakgrunn i kolonitiden er mettet med historier fra settlernes perspektiv, noe som langt på vei gjør dem til

«koloniherrernes arkiver» på bekostning av en mer sammensatt fortelling om koloniene basert på urfolkenes opplevelser og perspektiver.

- 5(c) Denne Erklæringen erkjenner at kolonimaktens arkivverk har blitt brukt til å patologisere de koloniserte, og at den offentlige beskrivelsen av et samfunn i offentlige arkivverk kan gjøre reell skade på det berørte samfunnet; arkivene kan tilveiebringe ressurser for å avdekke rettighetsbrudd overfor urfolk og skape nye fortrolige relasjoner mellom de tidligere kolonistatenes rettsområde og urbefolkningen.
- 5(d) Denne Erklæringen ser behovet for å verne om og dele urfolks kulturarv, og å sørge for at den overlever og kan blomstre, som en menneskerettighet.
- 5(e) Denne Erklæringen er enig i UNDRIP-artiklene som handler om den direkte relasjonen mellom arkivverk og kulturell selvbestemmelse.